

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ „PARADIGMA EUROPEANĂ”**

TEZĂ DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Conf. univ. dr. habil. Melania-Gabriela Ciot

Student-doctorand:

Iulia-Anamaria Ghidiu

2020

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ „PARADIGMA EUROPEANĂ”
SPECIALIZAREA: RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII
EUROPENE**

**INTEGRAREA PIETEI
TRANSATLANTICE DUPĂ
RĂZBOIUL RECE**

Coordonator științific:
Conf. univ. dr. habil. Melania-Gabriela Ciot

Student-doctorand:
Iulia-Anamaria Ghidiu

**CLUJ-NAPOCA
2020**

Cuprins

Introducere.....	9
Capitolul 1. Configurarea relației transatlantice-o privire de ansamblu	20
Capitolul 2. Politica puterii, valori simbolice și ideologii în comunitatea transatlantică	33
2.1. „Europa emergentă”	34
2.2. „Ceea ce ne unește este mai puternic decât ceea ce ne separă”	38
2.3. Să agreăm dezacordul dar să rămânem mai puternici împreună.....	40
2.4. Epoca „noului atlanticism”: să gândim global, să acționăm transatlantic.....	43
2.5. America pe primul loc, dar Europa singură? Sau mai multă Europă?.....	45
Capitolul 3. Evoluția dimensiunii economice în cadrul relației de piață transatlantice	51
3.1. Economia transatlantică: perspectiva lui Jacques Delors și George Herbert Walker Bush.....	52
3.2. Economia transatlantică în timpul președinției lui Bill Clinton.....	53
3.3. Economia transatlantică: analiza relațiilor bilaterale în timpul mandatelor președinților Romano Prodi și Jose-Manuel Durao Barroso și al președintelui George Walker Bush.....	58
3.4. Economia transatlantică: Marea Recesiune, criza zonei Euro și epoca Obama.....	60
3.5. Economia transatlantică: o schimbare de paradigmă în timpul mandatelor lui Jean-Claude Juncker și Ursula von der Leyen și cel al președintelui SUA, Donald Trump.....	72
Capitolul 4. „Un mediu transatlantic energetic”	83
4.1. Premisele cooperării energetice transatlantice	84
4.2. Aspecte de mediu	87
4.3. Cooperarea energetică transatlantică între 2009 și 2017	88
4.4. Aspecte de mediu.....	94
4.5. Cooperarea energetică transatlantică după 2017.....	96
4.6. Aspecte de mediu.....	98
Capitolul 5. Oportunități și provocări la adresa aranjamentelor de securitate moderne: evoluția cooperării transatlantice în asumarea unor angajamente la nivel global	104
5.1. Premisele Politicii Externe și de Securitate Comune: un compromis politic. Interdependențe și blocaje instituționale.....	104
5.2. Dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și Apărare	110
5.3. Punctul culminant al tensiunilor privind securitatea și apărarea transatlantică. Conturarea Politicii Comune de Securitate și Apărare.....	114
5.4. Perspective pentru o convergență a pozițiilor UE și SUA. O viziune a UE privind securitatea globală.....	117
5.5. Progrese către o Cooperare Europeană Structurată Permanentă.....	121
Capitolul 6. Relații culturale transatlantice și schimburi educaționale în învățământul superior. Puterea diplomației culturale.....	129
6.1. Premisele cooperării culturale și educaționale transatlantice după 1990.....	132
6.2. Diplomație culturală transatlantică, industrii creative și „excepții culturale”	135

6.3. Perspective pentru viitor.....	145
Capitolul 7. STUDIU DE CAZ: România-un pilon strategic în cadrul comunității Euro-Atlantice.	
Contribuții și beneficii specifice	150
7.1. România-“Incoming”: perspective de modernizare.....	150
7.1.1. Beneficiile României din partea UE.....	151
7.1.2. Investițiile SUA și NATO în România.....	158
7.2. Romania-“Outgoing”.....	166
7.2.1. Contribuția României la UE începând cu 2007.....	166
7.2.2. Contribuția României în calitate de Aliat NATO.....	169
7.2.2.1. Formatul București 9: o platformă europeană de dialog regional în contextul globalizării acțiunilor NATO. O inițiativă româno-poloneză	172
7.2.2.2. Influența României în cadrul Proiectului B9	176
Capitolul 8. Interpretarea datelor și rezultatelor cercetării. O evaluare cantitativă și calitativă.....	179
8.1. Interpretare cantitativă.....	179
8.2. Analiza datelor calitative.....	204
8.3. Trei scenarii privind viitorul relației transatlantice.....	215
Concluzii și propuneri pentru cercetări ulterioare.....	217
Bibliografie.....	226

Figuri

Fig.3.4.1. Popularitatea președintelui Obama scade în Europa Centrală și de Est.....	61
Fig.3.4.2. "Saltul Obama".....	61
Fig. 3.4.3. Reprezentare grafică a crizei ipotecilor subprime.....	62
Fig.3.4.4. Evoluția lunară a locurilor de muncă în SUA, totale și în sectorul privat, 2007-2011.....	63
Fig.3.4.5. Evoluția PIB și a cotației la bursă	67
Fig. 3.4.6. Impactul estimat al TTIP asupra PIB-ului în UE și SUA.....	68
Fig. 3.4.7. Argumente pro și contra vizavi de TTIP, o evaluare din 2015.....	70
Fig. 3.4.8. CETA în 60 de secunde.....	72
Fig.3.5.1. Comerțul internațional cu bunuri, principalii parteneri comerciali ai UE(2018).....	78
Fig.3.5.2. Comerțul cu bunuri-primii 5 parteneri, EU27, 2019.....	78
Fig.4.1.1.a Importurile de gaz natural lichefiat în Europa, în mmc/z (2004-2017).....	86
Fig.4.1.1.b Importurile de gaz natural lichefiat în Europa, după țara de export, în mmc/z (Jan 2018 Nov 2019).....	87
Fig.4.2.1. Emisiile totale de gaze cu efect de seră în UE și targetul privind reducerea acestora.....	88
Fig.4.3.1. Punctele de interconectare ale sistemului de transport gaze naturale din România cu cele similare din Bulgaria și Ungaria	93
Fig.4.3.2. Harta proiectului strategic de dezvoltare a Coridorului BRUA-Faza 1	93

Fig.4.3.3. Harta principalului proiect de dezvoltare în cadrul BRUA-Faza 2	94
Fig.4.5.1. Importurile de gaz în Europa (2019).....	97
Fig. 4.5.2. Exporturile SUA de gaz natural lichefiat în Europa (în mmc).....	97
Fig.4.6.1. Surse de electricitate din combustibili și regenerabile (SUA).....	101
Fig.5.4.1. Infografic - Strategia globală a UE: Planul de implementare în domeniul securității și apărării	120
Fig.5.4.2. Infografic-Declarația comună UE-NATO: Implementare.....	121
Fig.5.5.1. Structura PESCO	123
Fig.5.5.2. 17 proiecte adoptate în 3 domenii.....	124
Fig.6.1.1. O rețea a centrelor UE în SUA.....	132
Fig.6.1.2. Granturile Fulbright pentru cetățenii români.....	133
Fig.6.1.3. Când a plecat primul student Erasmus în străinătate?.....	134
Fig. 6.1.4. Bursele Erasmus Mundus 2019, după țara de destinație.....	134
Fig. 6.1.5. Bursele Erasmus Mundus -câștigătorii din 2020 după țara de destinație.....	135
Fig. 6.2.1. Sculptura BUS și stația de autobuz realizate de către un grup de artiști spanioli.....	138
Fig. 6.2.2. Industriile creative și culturale după regiune: un tablou complex și colorat.....	139
Fig. 6.2.3. Europa-Snapshot, veniturile din industriile creative și culturale în Europa	140
Fig. 6.2.4. Europa-Snapshot, locurile de muncă în industriile creative și culturale în Europa	141
Fig.6.2.6. America de Nord -Snapshot, locurile de muncă în industriile creative și culturale, 2015...141	141
Fig. 6.2.7. Creșterea abonamentelor online la serviciile din domeniul muzical în SUA.....	142
Fig. 6.2.8. Top 10 parteneri în UE-28 pentru exporturi și importuri de bunuri culturale, 2015, %.....	144
Fig.6.3.1. Top 10 parteneri principali pentru importul de bunuri culturale din afara UE-27, 2013 și 2018.....	146
Fig.6.3.2. Top 10 parteneri principali pentru exportul de bunuri culturale în afara UE-27, 2013 și 2018.....	147
Fig.6.3.3. EUNIC, efectele Covid-19 asupra activității în domeniul relațiilor culturale-concluzii principale	147
Fig. 7.1.1.1. Distribuția geografică a importurilor românești (%).....	152
Fig.7.1.1.2. Importul de bunuri în statele membre UE: top 3 parteneri, 2017.....	152
Fig.7.1.1.3. Importul de bunuri în statele membre UE: top 3 parteneri, 2018.....	153
Fig.7.1.1.4. Comerțul interior și exterior cu bunuri al UE-28, 2018.....	153
Fig.7.1.1.5. Distribuția comerțului interior și exterior al UE în domeniul serviciilor, 2016.....	154
Fig.7.1.1.6. Distribuția comerțului interior și exterior al UE în domeniul serviciilor, 2017.....	154
Fig. 7.1.1.7. Bugetul total repartizat pe fonduri.....	155
Fig.7.1.1.8. Distribuția comerțului interior și exterior al UE în domeniul serviciilor, 2018.....	155
Fig. 7.1.1.9. Bugetul total după tematică.....	156
Fig. 7.1.1.10. Implementare repartizată pe fonduri, în România.....	156

Fig. 7.1.1.11. Progresul implementării (costul total) în România.....	157
Fig. 7.1.1.12. Totalul plăților de către UE-toate fondurile europene structurale și de coeziune- pe perioade de timp cumulate la finalul fiecărui an.....	157
Fig. 7.1.1.13. Totalul cumulativ al plăților din partea UE, după fond.....	158
Fig. 7.1.1.14. Bugetul UE pentru România.....	158
Fig. 7.1.2.1. Arhitectura NATO de apărare anti-rachetă, 2019.....	161
Fig. 7.1.2.2. Exerciții în regiunea Mării Negre.....	162
Fig. 7.1.2.3. Instituții asigurând securitatea națională a României.....	163
Fig. 7.1.2.4. Olanda, Austria și Germania dețin peste 50% din investițiile străine directe în România.....	164
Fig. 7.1.2.5. Exporturi și importuri ale companiilor străine ca parte din totalul exporturilor/importurilor românești.....	166
Fig. 7.2.1.1. Exporturile interne de bunuri ale UE comparativ cu cele externe, după Stat Membru, 2017.....	167
Fig. 7.2.1.2. Comparație între exportul de bunuri intern și cel extern al UE, 2019.....	167
Fig. 7.2.1.3. Comerțul cu bunuri după primii 5 parteneri, Romania, 2019.....	168
Fig. 7.2.1.4. Exporturile majore ale României, 2019.....	168
Fig. 7.2.2.1. Cheltuieli pentru apărare ca procent din PIB (%).....	171
Fig. 7.2.2.2 Cheltuieli pentru apărare ca procent din PIB și cheltuieli cu echipamentele ca parte a cheltuielilor pentru apărare.....	183
Fig. 8.1.a.Q1.-Sondaj de opinie.....	184
Fig. 8.1.b.Q2- Sondaj de opinie.....	184
Fig. 8.1.c.Q2- Sondaj de opinie.....	185
Fig. 8.2.a. Q2- Sondaj de opinie.....	185
Fig. 8.2.b.Q2- Sondaj de opinie.....	186
Fig. 8.2.c.Q2- Sondaj de opinie.....	186
Fig. 8.3.a.Q3- Sondaj de opinie.....	187
Fig. 8.3.b.Q3- Sondaj de opinie.....	187
Fig. 8.3.c.Q3- Sondaj de opinie.....	188
Fig. 8.4.a.Q4- Sondaj de opinie.....	188
Fig. 8.4.b.Q4- Sondaj de opinie.....	189
Fig. 8.4.c.Q4- Sondaj de opinie.....	189
Fig. 8.5.a.Q5- Sondaj de opinie.....	189
Fig. 8.5.b.Q5- Sondaj de opinie.....	190
Fig. 8.5.c.Q5- Sondaj de opinie.....	190
Fig. 8.6.Valori diferite.....	191
Fig. 8.7.a.Q6- Sondaj de opinie.....	191

Fig.8.7.b.Q6- Sondaj de opinie	192
Fig.8.7.c.Q6- Sondaj de opinie	192
Fig.8.8.Cât de mult considerați că ar trebui să investească SUA în apărarea și securitatea Europei?..	193
Fig.8.9.a.Q7- Sondaj de opinie	193
Fig.8.9.b.Q7- Sondaj de opinie	194
Fig.8.9.c.Q7- Sondaj de opinie	194
Fig.8.10. Importanța NATO în securitatea și apărarea țărilor selectate.....	195
Fig.8.11.a.Q8- Sondaj de opinie	195
Fig.8.11.b.Q8- Sondaj de opinie	196
Fig.8.11.c.Q8- Sondaj de opinie	197
Fig.8.12.a. Q9- Sondaj de opinie	197
Fig.8.12.b.Q9- Sondaj de opinie	198
Fig.8.12.c.Q9- Sondaj de opinie	198
Fig.8.13.a.Q10- Sondaj de opinie	199
Fig.8.13.b.Q10- Sondaj de opinie	199
Fig.8.13.c.Q10- Sondaj de opinie	200
Fig.8.14.a.Q11- Sondaj de opinie	200
Fig.8.14.b.Q11- Sondaj de opinie	201
Fig.8.14.c.Q11- Sondaj de opinie	201
Fig.8.15.a.Q12- Sondaj de opinie.....	202
Fig.8.15.b.Q12- Sondaj de opinie	202
Fig.8.15.c.Q12- Sondaj de opinie	203
Fig.8.16.Suportul/opoziția opiniei publice față de un acord comercial UE-SUA.....	203
Fig.8.17. Actuala relație economică dintre UE și SUA.....	204

Tabele

Table.3.1.1 Comerțul transatlantic cu bunuri, 1990-1995, în miliarde de euro.....	53
Table.3.2.1. Comerțul transatlantic cu bunuri, 1980-2000, în miliarde de euro	57
Table 3.2.2. Comerțul transatlantic cu servicii, în miliarde de euro.....	57
Table 3.3.1. Comerțul transatlantic cu bunuri, în miliarde de euro, 2000-2004.....	59
Table 3.5.1. Investiții, comerț cu bunuri și servicii.....	72
Table 4.3.1. Originea principalelor importuri de energie primară, UE-28, 2007-2017.....	90
Table 4.6.1. O selecție a modificărilor la nivel de politici de la începutul Administrației Trump.....	100
Table 6.1. Cheltuieli în domeniul cultural în UE (țări selectate).....	130
Table 7.1.1.1. Relațiile comerciale ale României cu UE (1990-1993).....	151
Table 7.1.2.1. Investițiile străine directe în România după țara de origine (31 decembrie, 2018).....	165

Table 7.2.2.1. Forța umană participând în misiuni internaționale	170
Table 7.2.2.2. Distribuția cheltuielilor în domeniul apărării după categoriile principale.....	170
Table 7.2.2.3. Cheltuieli de apărare.....	171

Cuvinte-cheie

O serie de concepte specifice/variabile au fost utilizate în cadrul prezentei cercetări cu scopul de a descrie perspectivele europeană și americană privind aspecte politice, comerciale, de securitate și apărare, energetice sau politici culturale și de mediu. Amintim în acest sens următoarele exemple: multilateralism, unilateralism, bilateralism, soft power, hard power, actor hegemonic, valori occidentale, integrare europeană, autonomie strategică, identitate de apărare, cooperare structurată permanentă, arhitectură de securitate, complementaritate (UE-NATO), apărare colectivă, competiție strategică, triunghi geopolitic (UE-China-SUA), piață liberă, recunoaștere reciprocă (a standardelor), proces de armonizare, neutralitate climatică, criză biologică, energie regenerabilă, dependență energetică, bunuri culturale, industrii creative, „excepție culturală”, și diplomație culturală.

Rezumat

Tematica integrării pieței transatlantice după Războiul Rece prezintă un grad ridicat de complexitate, implicând numeroase interese și provocări comune pentru cele două blocuri, Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, argumente pro și contra, percepții individuale și valori democratice occidentale împărtășite. Este un subiect de actualitate, care incită chiar prin multiplele perspective din care poate fi abordat.

Comparativ cu alte spații economice și geografice, piața transatlantică a avut și continuă să aibă un potențial extraordinar de dezvoltare a celor două societăți în ansamblul lor, precum și de a spori puterea acestora de negociere la nivel internațional.

Interogațiile cercetării de față s-au concentrat asupra următoarelor aspecte:

1. Care sunt principalii piloni/principalele politici încurajând/distorsionând o evoluție pozitivă a relației transatlantice în domeniile politic, ideologic, comercial, energetic, de mediu și cultural?
2. În ce măsură ar putea România să influențeze evoluția relației UE-SUA, ținând cont de orientarea pro-europeană și pro-americană a acesteia?
3. Care sunt *scenariul optim, cel mai probabil scenariu și cel mai nefast scenariu* vizavi de cooperarea transatlantică în viitor?

Cercetarea de față a utilizat conceptul de *piață* cu scopul de a desemna o serie de inițiative de cooperare/schimburi de bunuri și servicii între Uniunea Europeană și America de Nord în diverse domenii de interes comun (comercial, strategic-militar, energetic și cultural).

Metodologia de cercetare a inclus deopotrivă instrumente calitative și cantitative.

Din punct de vedere calitativ, s-a avut în vedere analiza de discurs politic, analiza datelor secundare (disponibile în cărți, articole științifice și de presă, documente oficiale ale UE, declarații comune UE-NATO etc.) și analiza istorică și comparativă. O altă contribuție substanțială la metodologia de cercetare calitativă este reprezentată de interviurile semi-structurate realizate cu profesioniști în domenii de activitate relevante și cu personal diplomatic.

Din punct de vedere cantitativ, am realizat un sondaj de opinie în rândul populației din România (majoritatea respondenților), cetățeni din alte țări europene și câteva persoane din SUA și Canada. Respondenții au fost selectați din diferite domenii de activitate/studiu (inclusiv Relații Internaționale și Studii Europene, Diplomatie, domeniul militar, Sociologie, Istorie, Economie, Finanțe-Bănci, Geografie, Jurnalism, Pedagogie, Psihologie, IT), fiind de

vârste diferite, (cuprinse între 18 și 72 de ani), atât din mediul urban (majoritatea), cât și din mediul rural, deopotrivă femei și bărbați. Respondenții din România au fost selectați din diferite regiuni ale țării.

În plus față de aceasta, am recurs la utilizarea unor date statistice disponibile (în principal din sursele Eurostat, Statista, ECFR, GMFUS-Transatlantic Trends), pentru a compara și contrasta tendințe sociale și macroeconomice relevante în evoluția cooperării transatlantice din anii 1990 și până în prezent.

Primul capitol, intitulat „Configurarea relației transatlantice-o privire de ansamblu”, a oferit contextualizarea necesară înțelegerii subiectului dintr-o perspectivă istorică și, respectiv, geopolitică.

Relațiile internaționale contemporane sunt caracterizate de o ambivalență interesantă, astfel că pacea, stabilitatea și coeziunea co-există cu instabilitatea și războiul, în variantele sale moderne. Acest fapt marchează, automat, o continuitate pe axa temporală cu evenimentele din trecut, însă, în egală măsură, nu pot fi ignorați agenții schimbării, reprezentați de fenomenul globalizării, avansul tehnologic, resurgența tendințelor naționaliste sau proliferarea amenințării teroriste.

Lumea occidentală (Vestul) ca și concept strategic s-a dezvoltat în urma alianței dintre Statele Unite ale Americii și Europa de Vest. Intervenția SUA în Primul Război Mondial a impus Washington-ul drept o putere în Europa, iar ulterior tendința a fost mai degrabă una a neimplicării, în perioada interbelică, fiind întreruptă doar în momentul intrării SUA în cel de-al Doilea Război Mondial în calitate de putere aliată.

În domeniul securității și al apărării, NATO a devenit cel mai relevant cadru instituțional, prevenind ambițiile hegemonice ale oricărei puteri continentale care ar fi putut reprezenta o provocare la adresa ordinii europene postbelice. Cu toate acestea, Războiul Rece a marcat o ruptură între Europa Centrală și de Est și Statele Unite, pe măsură ce regimurile totalitare începeau să prindă contur în noile țări comuniste. Contactele transatlantice au fost unele limitate, fiind întreținute mai degrabă la nivel bilateral, iar în cazul României, acestea s-au intensificat cu precădere după anii 1970.

Căderea Zidului Berlinului a reprezentat un punct de cotitură în orientarea ideologică a Europei răsăritene. Totuși, fostele țări comuniste angrenate în procesul de tranziție s-au dezvoltat diferit, în acord cu evoluțiile în plan intern. Tranziția a presupus patru dimensiuni distincte: liberalizare, democratizare, occidentalizare/europenizare și integrare.

Declarația Transatlantică privind relațiile dintre Comunitatea Europeană și Statele Unite, datând din anii 1990, a oferit o perspectivă pe termen îndelungat asupra parteneriatului

tradițional, recunoscând faptul că solidaritatea transatlantică este un element esențial în asigurarea păcii durabile și a libertății, în dezvoltarea economiilor de piață prospere și în reconstrucția unei Europe divizate de război.

Relațiile transatlantice de după Războiul Rece au evoluat în două direcții: prezența continuă a SUA în Europa, pe de-o parte, și emanciparea statelor europene și consolidarea treptată a procesului de integrare europeană, pe de altă parte, astfel încât să cuprindă un set complex de capacități și competențe, inclusiv în domeniul apărării.

Actualmente, remarcăm tendința de a încadra relațiile transatlantice atât dintr-o perspectivă integrativă (a convergenței), cât și dintr-o perspectivă a divergențelor dintre cei doi actori. Dacă unii autori au discutat conceptul de „comunitate transatlantică” ca depășind „nevoia simbolică a momentului”, cea care i-a determinat pe europeni și americani să acționeze la unison, alții consideră că, în ciuda unor divergențe la nivelul politicilor, societățile de o parte și de alta a Atlanticului tind mai degrabă să convergă ca și comportament, datorită integrării economice incorporate în mai amplul proces al globalizării.

Cel de-al doilea capitol, intitulat „Politica puterii, valori simbolice și ideologii în comunitatea transatlantică”, a supus analizei motivația politică de a coopera, așa cum transpune aceasta din discursurile liderilor Uniunii Europene vizavi de relația transatlantică.

S-a putut distinge între principiile individuale și un set al valorilor occidentale comune. Diferențele au fost identificate la nivelul instituționalismului european (preferențial, bazat pe alianțe), al multilateralismului, al modelului *soft power*, „unității în diversitate” și secularismului (laicizării) specifice Europei, pe de-o parte, și la nivelul unilateralismului american, al excepționalismului, al modelului *hard power*, al tendințelor hegemonice, spiritualității și misiunii mesianice a SUA de a interveni dincolo de granițele propriului stat, pe de cealaltă parte.

Dincolo de tendințele divergente ale principiilor de politică externă europene și americane, identificabile mai ales în abordarea unilateralistă a SUA versus cea multilateralistă a UE, cele două puteri împărtășesc valori politice și ideologice semnificative, care acționează drept catalizator al schimbării în sistemul internațional post-Război Rece. Democrația, libertatea, statul de drept, respectul pentru drepturile omului sunt parte integrantă a „moștenirii vestice”, în opoziție cu crezul comunist, transgredind natura transatlantică a relației.

Declarația Transatlantică a evidențiat consolidarea paradigmei „comunității transatlantice”, înlocuind o simplă relație de cooperare.

Factorul politic a fost considerat un pilon important în susținerea progresului economic.

Discursul politic european de după 1990 a subliniat suportul crescând față de ideea de integrare europeană, precum și potențialul incontestabil al acestui proces de a întări relația transatlantică în ansamblul ei, întrucât cele două „ancore” erau considerate a fi complementare.

Al treilea capitol, „Evoluția dimensiunii economice în cadrul relației de piață transatlantice”, a evidențiat faptul că relațiile economice transatlantice de după Războiul Rece (influențate de transformările rezultate în urma abolirii regimurilor comuniste în Europa și de globalizarea interacțiunilor economice) au confirmat gradul semnificativ de interdependență și integrare dintre economiile de piață din Europa și America de Nord.

Cooperarea economică UE-SUA a urmat o curbă ascendentă în perioada post-Război Rece, fiind stimulată de o serie de inițiative comune, precum Declarația Transatlantică (1990), Dialogul Transatlantic de Afaceri, Planul Comun de Acțiune, Noua Agendă Transatlantică (1995), Parteneriatul Economic Transatlantic (1998), Declarația de la Bonn (1999) sau Agenda Economică Pozitivă (2002). Summit-urile UE-SUA au reprezentat cadrul instituțional de dezbateră a aspectelor economice.

Recesiunea economică globală și, mai recent, disputele economice dintre cele două blocuri (alături de consecințele pe termen lung ale actualei pandemii), cuplate cu apropierea fiecăruia față de China au atras provocări semnificative la adresa relațiilor economice (comerciale) transatlantice în viitor.

Înlăturarea barierelor tarifare a fost o cerință constantă pe parcursul negocierilor comerciale bilaterale. De-a lungul anilor, UE a continuat să își mențină poziția fermă privind produsele agricole și protecția sănătății consumatorilor. A fost și cazul negocierilor pe marginea ambițiosului TTIP (Parteneriatul transatlantic pentru comerț și investiții) - începute în luna iulie a anului 2013-, care însă nu s-au finalizat cu un acord, întâmpinând numeroase contraargumente din partea decidenților politici și a sectorului ONG-urilor, vizavi de aspecte cum sunt expunerea la diferite chimicale toxice, riscul contaminării cu organisme modificate genetic, prevederi permițând corporațiilor multinaționale să dea în judecată statele europene, așa-numitul sistem de Soluționare a Diferendelor între Investitori și Stat sau lipsa transparenței în timpul procesului de negociere.

Cel de-al patrulea capitol, intitulat metaforic „Un mediu transatlantic energie”, a concluzionat faptul că, pe măsură ce noi provocări globale se prefigurează, cooperarea transatlantică în domeniul energiei și mediului este extrem de necesară în prezent, la fel ca și odinioară. UE și SUA reprezintă cei mai mari doi consumatori de energie la nivel mondial și poartă responsabilitatea de a reacționa conjugat la provocările în continuă creștere asupra

securității energetice. Acordurile bilaterale și forumurile la nivel înalt au urmărit conturarea direcțiilor strategice ale celor doi parteneri și impunerea unor planuri concrete de acțiune, în vederea abordării optime a evoluției tendințelor climatice și ale energiei sustenabile.

Totuși, abordările diferă, după cum s-a putut observa și din retragerea SUA din Acordul de la Paris privind Schimbările Climatice și preferința de a acționa unilateral, în timp ce UE promovează multilateralismul în combaterea amenințărilor climatice, acumulând o ambiție din ce în ce mai mare de a deveni primul continent neutru din punct de vedere climatic până în 2050. Acest obiectiv a fost dezvoltat în cadrul recentului plan Green Deal, prezentat de către Președintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen.

În ceea ce privește schimburile de pe piața energetică transatlantică, comerțul cu gaz natural lichefiat (GNL) a crescut în ultima perioadă supusă analizei în cadrul prezentei cercetări, susținut fiind de contacte politice bilaterale (a se vedea în acest sens întâlnirea din 2018 dintre fostul Președinte al Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, și Președintele Statelor Unite, Donald Trump). De asemenea, proiectele de interconectare transfrontaliere au fost salutate deopotrivă de europeni (inclusiv români) și americani, atâta timp cât acestea pot constitui mijloace viabile de a furniza surse de exploatare și rute de transport alternative, diminuând astfel dependența Europei de aprovizionarea cu gazul rusesc.

În al cincilea capitol, „Oportunități și provocări la adresa aranjamentelor de securitate moderne: evoluția cooperării transatlantice în asumarea unor angajamente la nivel global”, am explorat evoluția cooperării UE-SUA în domeniul securității și apărării după Războiul Rece. Cercetările pe acest subiect au arătat că Uniunea Europei Occidentale a continuat să reprezinte dimensiunea politicii de apărare a UE după 1990 precum și punctul de contact al acesteia cu NATO până când structura instituțională și competențele sale au fost transferate către UE.

Am putut observa o ambiție treptată a liderilor europeni de a dezvolta o Identitate Europeană de Apărare și Securitate (devenită ulterior Politica Externă și de Securitate Comună) - menită atât să consolideze capabilitățile militare proprii ale UE cât și să consolideze pilonul european în cadrul NATO -, precum și o autonomie strategică a Uniunii, îndeosebi pe fondul incertitudinii întreținute de actuala administrație a SUA.

Cu toate acestea, NATO a rămas cel mai credibil format internațional de cooperare în domeniul securității și apărării. Relevanța sa ca organizație politico-militară este o realitate, chiar și în epoca post-Război Rece, întrucât s-a dovedit capabilă să identifice, să încadreze și să adapteze la noile provocări ale secolului XXI. Fără îndoială, eficacitatea acțiunilor acesteia poate fi îmbunătățită în viitor, investind suplimentar în credibilitatea apărării, așa cum a rezultat din cercetarea calitativă întreprinsă (interviu).

Cel de-al șaselea capitol, intitulat „Relații culturale transatlantice și schimburi educaționale în învățământul superior. Puterea diplomației culturale”, a investigat un subiect din aria *soft power*, și anume abordări și politici specifice în UE și SUA în domeniul bunurilor și serviciilor culturale, precum și angajamentul reciproc de a sprijini comunitatea transatlantică a valorilor culturale și plusvaloarea generată de experiența schimburilor educaționale care pot întări relațiile bilaterale (cu alte cuvinte, practica diplomației culturale).

La modul general, stereotipurile culturale despre europeni și americani vor continua să existe, dar mobilitățile educaționale reprezintă o oportunitate importantă de a intra în contact cu valori culturale diferite și de a ajusta percepțiile existente în fiecare dintre cele două societăți vizavi de alteritate. Acestea pot contribui la crearea unor punți de legătură culturale în UE și SUA.

Programele educaționale și culturale, elementele de diplomație culturală transatlantică-un instrument *soft power*- pot contribui la consolidarea relațiilor bilaterale, stimulând interesul pentru cooperare și în alte domenii.

Conform analizei desfășurate, comerțul transatlantic cu bunuri culturale ar trebui stimulat într-o mai mare măsură iar industriile artistice și creative să beneficieze de un suport sporit în viitor.

Al șaptelea capitol a introdus studiul de caz: „România-un pilon strategic în cadrul comunității Euro-Atlantice. Contribuții și beneficii specifice”. Dintr-o perspectivă echidistantă, s-a urmărit atât impactul pe care integrarea României în structurile instituționale Euro-Atlantice l-a avut asupra procesului de modernizare a țării cât și contribuția specifică (sectorială) a României la dezvoltarea și consolidarea relației transatlantice precum și potențialul maximizării acesteia în viitor.

Integrarea României în structurile occidentale a contribuit în mod semnificativ la modernizarea țării în perioada post-comunistă, un proces încă în derulare. Totodată, a adus un aport important relațiilor bilaterale România-UE și, respectiv, România-SUA. Totuși, impactul pe care România îl poate exercita pentru a influența relația transatlantică de ansamblu rămâne unul limitat și poate fi particularizat în cazul anumitor domenii.

Prin urmare, o contribuție specifică poate fi adusă în sectorul energetic, întrucât România constituie un actor geostrategic important în regiunea Mării Negre, deținând resurse gaziere semnificative și o poziție geografică favorabilă. Mai mult decât atât, România poate fi o voce din ce în ce mai puternică, mai asertivă în materie de securitate și apărare, în calitate de membru UE și NATO, având deopotrivă o atitudine pro-europeană și pro-americană și fiind un promotor al valorilor democratice occidentale.

Rolul țării în calitate de contributor la ceea ce se numește complementaritate UE-NATO poate fi sporit în viitor, iar platforma de dialog B9 (București 9) se așteaptă să furnizeze un sprijin adițional în acest sens.

În al optulea capitol, am prezentat analiza și interpretarea datelor colectate ca parte a cercetării cantitative și calitative desfășurate. Acesta a fost elaborat pe baza unui sondaj de opinie realizat în rândul populației din România, din alte state ale UE precum și din America și Canada (267 de respondenți în total).

Conform acestui sondaj, majoritatea respondenților consideră că economia de piață a fost motorul care a stat la baza relației transatlantice după Războiul Rece. UE rămâne o putere *soft* în percepția cetățenilor, cu potențialul de a deveni o putere *hard* pe termen mediu. Majoritatea celor care au participat la sondaj apreciază că dezvoltarea internă a UE a contribuit destul de mult la consolidarea relației transatlantice. Cooperarea Euro-Atlantică în domeniile economic și al apărării au fost primele două stimulente invocate cu privire la angajamentul reciproc al UE și SUA.

Europenii (inclusiv românii) consideră cooperarea UE-SUA în cadrul NATO ca fiind destul de necesară astăzi, în timp ce majoritatea americanilor/canadienilor consideră că aceasta este extrem de necesară.

Respondenții au agreat totuși faptul că NATO poate lua măsuri suplimentare în vederea îmbunătățirii eficacității acțiunilor proprii și îndeplinirea obiectivelor politice și militare (de apărare) viitoare.

Majoritatea cetățenilor au afirmat că România a contribuit destul de mult la eforturile colective ale Alianței, însă opiniile vizavi de măsura în care aceasta se poate impune drept voce importantă, capabilă să influențeze viitorul relației UE-SUA au fost împărțite, uneori înregistrând procente foarte apropiate.

Barack Obama este considerat a fi cel mai popular lider american la nivelul Uniunii Europene. S-a putut remarca un anumit grad de optimism printre cetățenii europeni (inclusiv români) și americani cu privire la revitalizarea relațiilor transatlantice, în condițiile în care vor exista o serie de concesii mutuale (de pildă, dacă se încheie un acord comercial) sau dacă SUA vor avea un nou președinte și dacă atât europenii cât și americanii evită intensificarea contactelor bilaterale și posibilele influențe (inclusiv ideologice) din partea altor actori internaționali (de exemplu, China).

Pe baza suportului teoretic și a datelor empirice disponibile în urma aplicării metodologiei calitative și cantitative, prezenta cercetare doctorală a investigat trei scenarii

potențiale privind viitorul relației transatlantice: *scenariul optim, cel mai probabil scenariu și cel mai nefast scenariu.*

În *scenariul optim*, SUA ar adopta multilateralismul european și am vorbi despre un efort comun de conservare a valorilor occidentale, democratice, liberale. În mod particular, conexiunile transatlantice ar fi întărite de un acord comercial comprehensiv (învățând din experiența Acordului CETA), iar reforma NATO ar presupune investirea suplimentară în credibilitatea apărării, adaptarea constantă la noile amenințări de securitate, asigurarea unei apărări teritoriale omogene.

Cel mai probabil scenariu implică o continuitate în dezvoltarea autonomiei strategice a UE, un acord comercial transatlantic limitat (posibil amânat ca urmare a impactului economic al pandemiei COVID-19), precum și importanța neschimbată și implicarea NATO în Europa (UE) de după Războiul Rece și experiența Brexit, întrucât puterea militară a Alianței prevalează asupra capacității europene de apărare.

Cel mai nefast scenariu a luat în calcul pierderea hegemoniei Vestului în Europa Centrală și de Est, tendințe sporite ale curentului anti-americanist în Europa, tendințe pro-ruse/iliberale/euroceptice din ce în ce mai populare în UE, o expansiune hegemonică (ideologică) a Chinei, precum și eșecul europenilor și americanilor de a încheia un acord comercial reciproc avantajos, ajungând la un consens în privința regulilor și procedurilor.

În cadrul capitolului concluziv, am formulat răspunsuri punctuale la întrebările de cercetare prezentate în partea introductivă; am reiterat pe scurt rezultatele cercetării calitative și cantitative, scenariile posibile privind viitorul relației transatlantice, aspectele metodologice relevante și am prezentat propunerile pentru investigații viitoare în domeniul de studiu supus analizei.

Considerăm că cercetările ulterioare în domeniu trebuie să trateze cooperarea transatlantică în domeniul Tehnologiei informațiilor și comunicațiilor, întrucât amenințările cibernetice cunosc o amploare crescândă și, în multe cazuri, securitatea și diplomația cibernetică devin norma și nu opțiunea.

De asemenea, pentru o perspectivă și mai relevantă atunci când se aplică principiul extrapolării la o regiune geografică anume, apreciem faptul că dezvoltarea sondajului de opinie inițiat în cadrul prezentei cercetări doctorale (astfel încât să cuprindă un public țintă extins) atât în România, cât și în alte țări europene și, respectiv, în SUA/Canada reprezintă o modalitate utilă de cercetare în viitor.